

સત્સંગ પ્રદીપ

SATSANG PRADEEP

દર મહીનાની ૨૨મી તારીખે નડીઅદથી પ્રકાશિત થતું
શ્રી સ્વામિનારાયણ સત્સંગ સેવા મંડળનું માસીક મુખ્યપત્ર

Published from Nadiad on 22nd of every Month
Monthly Publication of Shree Swaminarayan Satsang Seva Mandal

વર્ષ : ૪	૫૫	૨૨-જુન-૨૦૧૯	૫૫	અંક : ૪
Year : 4	૫૫	22- JUNE- 2019	૫૫	Issue : 4

આજુવન લવાજમ

દેશમાં ઝા. ૨૫૦-૦૦

પરટેશમાં ઝા. ૩૦૦૦-૦૦

: કાચલિયનું સરનામું :

ઇન્ડિયન લક્ષ્મીપ્રસાદ પંડ્યા,
'ગુરુફુ' , ઝડાયા પોળ, નાગરવાડા,
નડિયાદ - ૩૮૭૦૦૧

ખાસ નોંધ

શ્રી સ્વામિનારાયણ સત્સંગ સેવા મંડળની તા ૨૩-૧૧-૨૦૧૮ના રોજની સામાન્ય સભામાં સર્વાનુંમતે લેવાએલ નિષ્ઠિ પ્રમાણે "સત્સંગ પ્રદીપ" માસિકની હૃદેથી સભ્યોમાં નિઃશુલ્ક વહેંચ્યાણી બંધ કરવામાં આવેલ છે. હૃદેથી આજુવન લવાજમ ભરનારને જ "સત્સંગ પ્રદીપ" માસિક મોકલવામાં આવશે. આથી ચાલુ સભ્યોને ક (૭) માસમાં એટલે કે ૩૧-૫-૨૦૧૯ પહેલાં આજુવન લવાજમ ભરી દેવા અનુરોધ કરવામાં આવે છે.

આજુવન લવાજમ

દેશમાં ઝા. ૨૫૦-૦૦

પરટેશમાં ઝા. ૩૦૦૦-૦૦

-તંત્રી

અગત્યની નોંધ : સર્વે સભ્યો અને "સત્સંગ પ્રદીપ" ના ગ્રાહકોને જણાવવાનું કે શ્રી સ્વામિનારાયણ સત્સંગ સેવા મંડળની Web site www.satsangsalila.com કાર્યરત થયેલ છે. તેના ઉપર માસિક "સત્સંગ પ્રદીપ" દર મહિને upload થશે તેની નોંધ લેવી. વિદેશી સભ્યોને-ગ્રાહકોને વિનંતિ કે તેઓના mail id આપણા [info @ satsangsalila.com](mailto:info@satsangsalila.com) પર મોકલે જેથી તેઓને e mail કરી શકાય. -તંત્રી.

જાહેર વિનંતી

શ્રી સ્વામિનારાયણ સત્સંગ સેવા મંડળના "સત્સંગ પ્રદીપ" માં આજુવન લવાજમ, સરનામામાં ફેરફાર અંગે નીચે જણાવેલ "મંત્રી" નો સંપર્ક કરવા વિનંતી.

પંકજભાઈ ડી. ભંડુ

૩૦૪, સીટ્વર સ્ક્યુરે એપાર્ટમેન્ટ, કર, શ્રીનગર સોસાયટી, દિનેશમીલ રોડ, વડોદરા - ૩૯૦૦૨૦.

"સત્સંગ પ્રદીપ" માં લેખ મોકલવા માટે "તંત્રી" ના સરનામે મોકલવા વિનંતી.

વર્ષ : જ : અંક : જ

૨૨-૫-૨૦૧૯

૨

જુન - ૨૦૧૯

સત્સંગ પ્રદીપ

સત્સંગ પ્રદીપ

વર્ષ : જ અનુક્રમણિકા અંક : જ

ક્રમ	લેખ તથા લેખક	પૃષ્ઠા
------	--------------	--------

૧. આજનો સુવિચાર ૩

-અમૃત વર્ષમાંથી

૨. રાજર્ષિ ભરત ૪

-શ્રી ઈશ્વરલાલ લાભશંકર પંડ્યા

૩. પાકો સત્સંગી ૧૦

-ભાલચંદ્ર કેશવલાલ શાહ

૪. મુમુક્ષુની ડાયરીમાંથી ૧૮

શ્રી સ્વામિનારાયણો વિજયતેતરામ ! સેવામુક્તિશ્વગમ્યતામ !

શલ્યંહ પ્રદીપ

(ફ્રેસ્ટ રજિ. નં. ખેડા એ/૨૧૮૭)

આધ પ્રષ્ઠોતા : પ. પૂ. મોટાભાઈશ્રી ઈશ્વરલાલ લા. પંડ્યા
માનદ તંત્રી : ઈન્દ્રુકુમાર લક્ષ્મીપ્રસાદ પંડ્યા

સં. ૨૦૭૫-૮૬ કસ્ટ્ટિલિય : ઈન્દ્રુકુમાર લક્ષ્મીપ્રસાદ પંડ્યા, 'ગુરુજીપા', અધીક્ષેપણ પોળ, નાગરવાડા, નર્સિયાદ-૩૮૭૦૦૧ જુન - ૨૦૧૮ અંક : ૪

આજનો સુવિચાર

“....પરમાત્માએ બાંધેલી મર્યાદા સ્ફુરેથી
પળાય એવી જ હોય છે અને તદનુસાર વર્તે છે
તે આલોક અને પરલોકમાં સ્ફુરી જ થાય છે.
માટે પરમાત્માએ માતા-પિતા-ગુરુ અને રોગાત્મકની
ચાવજજીવન ચથાશક્તિ સેવા કરવાની આજ્ઞા કરી
છે.....”

(“અમૃતવાર્ષ-૨”માંથી)

વર્ષ : ૪ : અંક : ૪ : ૨૨-૬-૨૦૧૮ : ૩ : જુન - ૨૦૧૮ : સત્સંગ પ્રદીપ

રાજ્યિ ભરત

શ્રી ઈશ્વરલાલ લાભશંકર
પંડ્યા

નોંધ : આ લેખ અ. નિ. ઈશ્વરલાલ લા. પંડ્યાના લેખ સંગ્રહ “નિમિત્ત માત્ર”માંથી
લેવામાં આવ્યો છે.

‘શ્રીમદ્ભાગવત જેવા ભક્તિશાસ્ત્રમાં અનેક વ્યક્તિઓની જીવનકથાઓ વર્ણવેલી છે, પણ એ સર્વ કથાઓમાં ભરતજીના જીવન જેવી ચમટકારી બીજી કોઈ કથા નથી.’ ભગવાન શ્રીસ્વામિનારાયણે વચનામૃતમાં આ શબ્દો ઉચ્ચારીને એની ફળશુદ્ધિરૂપે ગંભીર વદને અને ઘેરા સાંટ નાનામોટા સહુ કોઈને ચેતવણી આપતા હોય એ રીતે કહ્યું છે કે, ભગવાનના સ્વરૂપ વિના અન્ય પદાર્થ, પછી એ પદાર્થ ગમે તેવું ઉત્કૃષ્ટ રૂપ અને ગુણ ધરાવતું હોય અને ગમે તેવું ભારે ફળ આપનારું હોય તોપણ તેમાં જ્યારે જીવને હેત થઈ જાય છે ત્યારે એના જીવનમાં એથી ભારે બીજી કોઈ હાનિ થતી નથી; અને એથી મોટું બીજું કોઈ પાપ થતું નથી (ગ.અં. પ્ર.૧૭). એટલું કહીને વળી એમણે કહ્યું કે, બીજા પ્રકારની હાનિ અને પાપનું નિવારણ થઈ શકે છે, પણ આ હાનિ અને પાપનું નિવારણ શાશ્વતોમાં કહેલું નથી; એનું પરિણામ તો એક જ અને નિશ્ચિત હોય છે – **પુનરષી જન્મં પુનરષી મરણમ् ।** મુમુક્ષુમાત્રે અંતરની પાઠી ઉપર અમૃતાક્ષરે લખી રાખીને જીવનમાં નિત્ય પાંચવા-વિચારવા જેવા ઉપર્યુક્ત શબ્દોનું રહ્યા સમજવાનો અને સમજવાનો પ્રચાસ આ લેખમાં કરવામાં આવ્યો છે.

શ્રીમદ્ભાગવતના જે સ્કંધનો ભગવાન શ્રીસ્વામિનારાયણે ઈષ્ટ એટલે પ્રિય યોગશાસ્ત્ર

વર્ષ : ૪ : અંક : ૪

૨૨-૬-૨૦૧૬

4

જુન - ૨૦૧૬

સત્તસંગ પ્રદીપ

તરીકે સ્વીકાર કરેલો છે એ પંચમર્દકધના સાતથી તેર સુધીના સાત અદ્યાયોમાં ભરતજીના જીવનની કથા વર્ણવેલી છે. ભરતજીનું જીવન અસાધારણ ઘટનાઓથી ભરેલું છે. ભરતજીના જીવનની પહેલી વિશિષ્ટતા એ હતી કે, ભગવદાવતારોમાં જેમના નામની ગણના થયેલી છે – થાય છે તે ભગવાન ઋષભદેવના સો પુત્રોમાં એ સૌથી મોટા અને પિતાને સૌથી વધારે પ્રિય પુત્ર હતા. ભરતજી આત્મશ્રેય આ જીવનમાં દેણ છતાં જ સાધી શકે એવા પરમ મંગળ હેતુથી ભગવાન ઋષભદેવે જાતે એમને આત્મા અને પરમાત્માના સ્વરૂપ અને સંબંધનું જ્ઞાન સમજાલ્યું હતું, એ એમના જીવનની બીજી વિશિષ્ટતા હતી. ત્રીજી વિશિષ્ટતા એ હતી કે, જંબુકીપમાં અતિ મહિંસના અને શ્રેષ્ઠ ગણાતા અજનાભ વર્ષ એટલે ખંડના એ ચક્કવર્તી સમ્વાટ હતા; ધર્મપરાયાના અને આદર્શ ઉચ્ચ કોટિના રાજશાસનથી પ્રેરાઇને, લોકોએ સ્વેરણાએ અજનાભખંડનું નામ બદલીને એમના નામ ઉપરથી એનું નામ ભારતવર્ષ યાને ભરતખંડ પાડ્યું હતું – જે નામ હજુ આજે પણ ચાલું છે, એ એમના જીવનની ચોથી વિશિષ્ટતા હતી. એમના જીવનની પાંચમી વિશિષ્ટતા એ હતી કે, રાજકાજમાં એ અહોરાત્ર ગૂંથાયેલા રહેતા છતાં રાજકાજ અને જીવનવ્યવહરાથી એ સદા નિર્લેપ જ રહેતા હતા; અને તેથી લોકો એમને રાજ્યિ તરીકે

ઓળખતા હતા; એ રાજ હોવા છતાં દૂરદૂરથી અનેક જ્ઞાની મહાત્માઓ, ધર્મ અને જ્ઞાનની ગૂઢ વાતોનું રહસ્ય સાંભળવા અને સમજવા માટે એમની પાસે રોજ આવતા હતા, એ એમના જીવનની છઢી વિશિષ્ટતા હતી. અને જીવનમાં શિરમોર કહેવાચ એવી સાતમી વિશિષ્ટતા એ હતી કે, લાંબા વખત સુધી રાજધ્યાનું સુયોગ રીતે વહન કર્યા પછી અને લોકોના જીવનમાં સુખ, સમૃદ્ધિ, શાંતિ અને સલામતીની સ્થાપના કર્યા પછી એમણે સમજી-વિચારીને રાજકાજ, ઘરબાર, કુટુંબ-પરિવાર અને ધનસત્તાનો ત્યાગ કર્યો હતો; અને આત્મા અને પરમાત્માના સ્વરૂપનું એકચિત્તે દ્યાન-સમરણ થઈ શકે એવા હેતુથી એમણે ગંડકી નદીના એક નિર્જન સ્થાનમાં ઝૂંપડીમાં એકાંતનિવાસ પસંદ કર્યો હતો.

એમના એકાંત જીવનની દિનચર્યા તદ્દન સાદી હતી : બ્રાહ્મમુહૂર્તમાં નિત્ય ઉઠવું, ભગવાનનું દ્યાન અને નામસંકીર્તન કરવું અને પછી ગંડકી કાંઠે જઈને નિત્યવિદ્ય કરવી, ત્રિકાળ સ્નાન અને ત્રિકાળ સંદ્યા કરવી, થોડાં પડેલાં ફળોનો અલ્પ આહાર કરવો, દિવસની નિક્રાનો ત્યાગ કરવો, દોઢ પ્રહર રાત વિને ત્યારે ભગવદ્દસ્મરણ કરતાં કરતાં સૂવું, રાત એક પ્રહાર બાકી રહે ત્યારે જાગવું. આમ અહોરાત્રનો સમય ભગવાનના દ્યાનચિંતનમાં ગાળવો એ એમનો જીવનક્રમ હતો. એ એમ માનતા હતા કે, માણસ જેનો સંગ કરે છે તેનો રંગ તેને અવશ્ય લાગે તેવા હેતુથી એ સદાચ અસંગી રહેતા. એ એમ માનતા હતા કે, માણસને એક વાર સ્વ-સ્વરૂપનું અને પરમાત્માના સ્વરૂપનું જ્ઞાન પ્રાપ્ત થાય તે પછી એણે પરમાત્મા અને પરમાત્મામાં તન્મય હોય

એવી વ્યક્તિ સિવાય બીજા કોઈનોચ સંગ ન કરવો જોઈએ. પોતાને જ્ઞાન સાંપદ્યયું છે એવું માની-મનાવીને નદીકાંઠે ઝૂંપડીમાં કોઈનીચ સંગસોબત વિના પોતે એકાકી-અસંગી રહેતા હતા. ભગવાન શ્રીસ્વામિનારાયણે **સંગોદ્ધન્બહં સતામ્** । એવી આજ્ઞા કરેલી છે; પણ એનો ઉપર પ્રમાણે એ અર્થ કરતા હતા. સ્વ-સ્વરૂપને ઓળખવા અને પામવા માટે અને એ સ્વરૂપમાં સદા અંતર્યામીશક્તિરૂપે બિરાજ રહેતા પરમાત્માને ઓળખવા અને પામવા માટે શાસ્ત્રોમાં જે સગવડો અને સાધનો કહેલાં છે તે બધાં સંપૂર્ણ રીતે ભરતજીને સાંપદ્યયાં હતાં; છતાં એમની જીવનકથાને ચમત્કારીમાં ચમત્કારી કહેવામાં આવી છે તેનું કારણ જાળવા-સમજવા માટે આપણે એમના તપસ્વી જીવનની થોડી વધુ વિગતો જાળવા-સમજવાની જરૂર છે. એ ભગવાનના પ્રિય પુત્ર હતા, જેમને ભગવાને પોતે જ્ઞાન આપ્યું હોય એવા ઉત્તમ કોટિના જ્ઞાની હતા, ત્યાગીઓમાં શ્રેષ્ઠ અને આર્દ્ધરૂપ હતા, ધર્મનિયમોનું શૂર્વીરતાથી પાલન કરતા હતા, છતા ઈતિહાસ કહે છે કે, એમને ભગવાન વિના અન્ય પદાર્થ - એ પદાર્થ કોઈ અપ્રતિમ સુંદર સ્ત્રી ન હતી, અઢળક ધનસંપત્તિ ન હતી, મિરંકુશ સતા, શક્તિ કે ઔષ્ણ્ય ન હતું, પણ એક નવજાત મૃગબાળ હતું - તેમાં એમને હેત થયું અને એ હેતરૂપી પાપના પરિણામે એમને મનુષ્ય મટીને મૃગ થવું પડ્યું; અને પછી મનુષ્યદેહ મળ્યો ત્યારે જીવનમાં જડભરત જેમ વર્તવું પક્ષું. આ બધું થવાનું કારણ સમજવા માટે આપણે એમના તાપસ જીવનની થોડી વિગતો જાળવા-સમજવાની જરૂર છે.

ભરતજીના જીવનની દિનચર્યાની જે

વિગતો આપણે ઉપર જોઈ તે ઉપરથી એવી રીતે વર્તનાર પુરુષનું પતન થવાનો કોઈ સંભવ જ નથી, એવું મનાય એ સ્વાભાવિક છે. પણ જ્ઞાન, યોગ, ધર્મ, વૈરાગ્ય અને ભક્તિના માર્ગ ચાલી રહેલાએ માટે તેમ જ એ માર્ગ ચાલતાં ચાલતાં પરાકાષ્ઠાએ પહોંચેલા હોય તેમને માટે પણ સાચા સત્પુરુષના નિટ્ય સંગ અને માર્ગદર્શનની હમેશાં જરૂર રહે છે – એ સનાતન સિદ્ધાંત સૌ કોઈએ અવશ્ય દ્યાનમાં રાખવો ઘટે છે. ‘સત્સંગ અને ભગવાનની ભક્તિ વિના વિદ્ધાન પણ અધોગતિ પામે છે’ એવું શિક્ષાપત્રીનું વચન છે તે વિવેકી જનોએ કદી ન ભૂલવું જોઈએ. સાચા સત્પુરુષના સંગ અને માર્ગદર્શન વિના અહંમત્વની ગ્રંથિ કદી ટળતી નથી; માનની વૃત્તિ કદી નાબૂદ થતી નથી પણ અંતરના એકાદ ખૂણે એ દબાઈ–ચંપાઈને છૂપી પડી રહે છે; સાચા સત્પુરુષના સંગ અને માર્ગદર્શનના અભાવે માણસના મનમાં પૂર્ણકામત્વની મિથ્યા ભાવના ધર કરી બેસે છે; સાચા સત્પુરુષના સંગ અને માર્ગદર્શનના અભાવે, માણસ ધર્મના નિયમોના પાલનમાં ‘એમાં શું ?’ કહીને શિથિલ વર્તતો થાય છે; સાચા સત્પુરુષના સંગ અને માર્ગદર્શનના અભાવે માણસ મનની દોરવણીને સાચી માનીને વર્તે છે; સાચા સત્પુરુષના સંગ અને માર્ગદર્શનના અભાવે, માણસ કંઈક આળસુ અને પ્રમાદી બને છે, એ સારાસાર વિવેક ભૂલી જાય છે અને અધર્મને ધર્મ માની–મનાવીને વર્તતો થાય છે. ભરતજી જ્યારે ભગવાનને ઓળખવા અને પામવા માટે જંગલમાં ગયા ત્યારે એમને સત્પુરુષનો સંગ ન હતો; સત્પુરુષનું માર્ગદર્શન સીધું નહોતું મળ્યું; અને એનું જે વિપરીત પરિણામ આવ્યું તે એમને ભોગવવું પડ્યું.

એ કેવી રીતે બન્યું તેની વિગતો એમના જાવનની કથામાંથી સાંપદે છે :

એક દિવસ વહેલી સવારે ગંડકીમાં ઝનાન કરીને જગમાં ઊભા ઊભા એ બાળસૂર્યને વંદન કરીને અદર્ય આપી રહ્યા હતા તે વખતે નદીના પ્રવાહની ઉપરવાસ સામા કાંઠે, એક સગર્ભા મૃગલી પાણી પી રહી હતી. સૂર્યને અદર્યપ્રદાન કરી રહેલા ભરતજીનું એ મૃગલી તરફ દ્યાન ગયું ન હતું. એવામાં વાધની ત્રાદ સંભળાઈ. મૃગલી ભયભીત બની ગઈ; વાધની ત્રાદ સાંભળીને ભરતજી પણ દ્યાનભંગ થયા. વાધની ત્રાદના અવાજની દિશામાં એમણે જોયું ત્યારે જીવ બચાવવા તત્પર થયેલી મૃગલી એમણે જોઈ; જીવ બચાવવા માટે ભયગ્રસ્ત મૃગલીએ શરીરમાં જેટલું જોર હતું તે એકત્ર કરીને સામા કાંઠે પહોંચવા માટે છલંગ મારી. પરંતુ દુભર્યો અધિવર્ચ્યે જ એના ગર્ભના સાધ થઈ ગયો. મૃગલી મરી ગઈ અને એનું નવજાત બચયું નદીના પ્રવાહમાં તણાતું તણાતું જ્યાં ભરતજી જગમાં ઊભા હતા ત્યાં આવ્યું. ત્યારે બીજો કોઈ વિચાર કર્યા વિના કેવળ દ્યા ધર્મથી પ્રેરાઇને એમણે મૃગબાળને પ્રવાહમાંથી ઊંચકી લીધું; એને ફરીથી બરાબર નવડાવ્યું અને પણ ઝૂપડીમાં લઈ જઈને ધાસની પથારી કરીને તે ઉપર સૂવાડ્યું. આ રીતે મૃગબાળની પોતાના હાથે રક્ષા થઈ એમણે મનમાં ભારે સંતોષ અને આનંદ અનુભવ્યો.

નદીના પ્રવાહમાં તણાતા જતા આ નવજાત મૃગબાળને પાણીમાંથી બચાવીને, ઝૂપડીમાં લાવીને ભરતજીએ એની શુશ્રૂષા કરી એ સર્વ રીતે ધર્મકાર્ય હતું. હું તો ત્યાગી છું, મારે અને મૃગબાળને કંઈ જ લેવાદેવા નથી, એવું માનીને જો એમણે મૃગબાળને એના

પ્રારંભ ઉપર છોડી દીધું હોત તો એ એમને માટે માનવધર્મના બંગરૂપ અધર્મકાર્ય ન લેખાત; પણ પછી જે બન્યું તેથી આ ધર્મકાર્ય ઘોવાઈ ગયું. મૃગબાળને બચાવીને એ જ્યારે ઝૂપડીમાં લઈ આવ્યા અને સારવાર કરીને સુવાડી દીધું ત્યારે અંતરના ઊંડાણમાંથી એક અવાજ એમને સંભળાયો : ‘ભરત ! દ્યાનમાં રાખજો. સ્ત્રી, ધન, રાજસત્તા—બદ્યું છોડીને ભગવાનનો સાક્ષાત્કાર કરવા તું અહીં જંગલમાં આવ્યો છું. દ્યાધર્મનું કારણ દાખવીને તેં આ મૃગબાળને બચાવ્યું છે, એ સારું કર્યું છે; પણ જોજે, તું એમાં બંધાઈ ન જતો.’ એ અવાજના જવાબમાં ખંધું હાસ્ય કરીને મન ખુલાસો કરતું હોય તેમ બોલતું સંભળાયું : ‘અરે ! સમુક્ષ તરીને આવેલો માણસ આમ ખાબોચિયામાં તે રૂબી મરતો હશે ?’ આ મૃગબાળ સ્વતંત્ર રીતે હરતુંકરતું થશે એટલે એને જંગલમાં બીજા મૃગોના જીથમાં હું જાતે જઈને મૂકી આવીશ. એ કોણા ? પશુ; અને હું કોણા ? જ્ઞાની માણસ; બન્ને વરચે પ્રેમ કરી સંભવે નહિ.’ પણ પછી મૃગબાળની દેખભાળ કરવામાં સંદ્યા, તપ, કર્મ અને ઈશ્વર-આરાધનામાં થોડો થોડો વિક્ષેપ પડવા લાગ્યો; ત્યારે એનો પણ મને, ઉપરના શબ્દોથી બચાવ કર્યો. પણ ભરતજીના મનમાં પાકી ગાંઠ વળી ગઈ કે એ ન હોત તો મૃગબાળ મૃત્યુ પામ્યું હોત; આ નિર્જન પ્રદેશમાં એમના સિવાય એનો રક્ષણાહાર અને ઉછેરનાર બીજું કોણા છે ?’ અહું અને મમતવની આ ગાંઠમાંથી હેતનો ફણાગો ફૂટ્યો. ભરતજી પોતે ત્રિકાળ સ્નાન કરે તો મૃગબાળને પણ ત્રિકાળ સ્નાન કરાવે, પોતાના માટે ભેગાં કરેલાં ફળો એ મૃગબાળને ખવરાવતા અને પોતે ભૂખ્યા રહેતા. મૃગબાળ હવે સ્વતંત્ર રીતે હરીફરી શકે તેવું

સશક્ત થયું હતું. છતાં દિવસે એ જ્યાં જ્યાં જાય તેની પાછળ પાછળ ભરતજી જતા; એ દોડતું તો એની પાછળ એ પણ બાળકની જેમ દોડતા; અને એ જમીન ઉપર સૂતા હતા પણ મૃગબાળને ઘાસની નરમ પથારીમાં પોતાની પડખે સુવાડતા હતા. રાતે સૂતા ત્યારે ઝૂપડીનાં છાર અંદરથી અચૂક બંધ કરતા. પાંચસાત દિવસમાં તો ભરતજીએ સંદ્યાવંદન અને દ્યાનચિંતન કરવાનું કામ પડતું મુજબને પોતાનું સમગ્ર દ્યાન મૃગબાળમાં પરોવી દીધું. મૃગબાળ એમના જીવનનું સર્વસ્વ બની ગયું.

એક દિવસ મૃગબાળ હઠે ચઢ્યું, કેટલાક કાલાવાલા કરીને પટાવી-ફોસલાવીને એમણે એને ખવડાવ્યું; અને પછી હાલરડાં ગાઇને પંપાળીને પોતાની પાસે સુવાડી દીધું. પણ એમ કરતાં મદ્યરાત્રિ વીતી ગઈ. એ પછી મૃગબાળને પોતે ખવડાવ્યું છે અને સુવાડયું છે એવો આત્મસંતોષ અનુભવીને એ ભૂખ્યા અને તરસ્યા, થાક્યાપાક્યા રાતે મોડા સૂઈ ગયા; પણ ત્યારે ઝૂપડીનું છાર બંધ કરવાનું ભૂલી ગયા. વહેલી સવારે મૃગબાળ જાગ્યું, એણે ઝૂપડીનું છાર ખુલ્યું જોયું; પાછલી રાતના ચંદ્રનું શીતળ તેજ વાતાવરણને વધુ આહલાદિત અને આકર્ષક બનાવી રહ્યું, મૃગબાળ તરત જ બહાર નીકળ્યું અને નાચતુંકૂદતુ જંગલમાં બીજા ભાગમાં જતું રહ્યું. સૂર્યોદય થયા પછી ઘણા મોડા ભરતજી જાગ્યા. પહેલાં તો જાગતા ત્યારે ભગવાનનું દ્યાનચિંતન અને નામસંકીર્તન કરતા હતા; પણ મૃગબાળનો યોગ થયો ત્યારથી એ વાત વિસારે પડી હતી. જાગીને પહેલું કામ એ મૃગબાળને પોતાના હાથે પ્રેમથી પંપાળવાનું કરતા; એ ટેવ મુજબ એમણે મૃગબાળની પથારી તરફ હાથ લંબાવ્યો ત્યારે

પથારી ખાલી જણાઈ. કંઈક આશ્ર્યથી એમણે ઝૂંપડીમાં ચારે ખૂણામાં જોયું પણ ક્યાંયે મૃગબાળ ન જણાયું. એવામાં એમની દાટ ઝૂંપડીના ખુલ્લા છાર ઉપર પડી. એ એકદમ ચોંકી ઊઠ્યા. ભૂમિશાખ્યા ઉપરથી સફાળા ઊઠીને એ ઝૂંપડી બહાર આવ્યા. દૂર દૂર સુધી નજર દોડાવી પણ મૃગબાળ ન દેખાયું. ઉચ્ચ સ્વરે એનો પોકાર કર્યો પણ કોઈ જવાબ ન મળ્યો. બેબાળના બનીને એ દોડ્યા, જંગલના જે ભાગમાં મૃગબાળ રોજ જતું ત્યાં પહોંચ્યા; પણ મૃગબાળનાં કોઈ ચિછો ત્યાં જણાયાં નહિ. જંગલના બીજા ભાગમાં પણ ઘૂમી વબ્બા, પણ મૃગબાળનો પતો ન લાગ્યો. મૃગબાળને પોતાના ઉપર ભારે પ્રેમ અને વિશ્વાસ છે, એટલે એ પોતાને છોડીને અન્યત્ર ક્યાંયે કદી જાય નહિ, એવો પરમ વિશ્વાસ એ ઘરાવતા હતા. એમને લાગ્યું કે, એમનું સુખ જોઈ ન શકવાના કારણે અદેખાઈથી કોઈએ મૃગબાળને સંતાક્યું હશે, પણ ચંચળ મૃગ એવી રીતે છાનું રહે નહિ એવા વિચારથી વળી એ મૂંજાયા. ભરતજી મૃગબાળના વિયોગમાં ભાન ભૂલવા લાગ્યા—રસ્તામાં વૃક્ષને જુઓ તો વૃક્ષને, પર્વતટેકરી જુઓ તો પર્વતેકરીને, પશુપંખી મળે તો પશુપંખીને, જે મળે તેને મૃગબાળની ખબર પૂછવા લાગ્યા; મૃગબાળ પાછળ એ પાગલ થઈ ગયા. એ મૃગબાળમય બની ગયા અને મનની એવી વિપરીત દશામાં એમના આયુષ્યનો અંત આવ્યો. પરિણામે, એ માણસ મટીને મૃગ થયા. મૃગબાળ જાતે હરતુંકરતું થયું તે પછી તરત જ જો એમણે જંગલમાં એને છોડી દીધું હોત તો એમની આ દુર્ગતિ ન થાત. જો એ વખતે ભરતજીને કોઈ સાચા સત્પુરુષનો સંગસાથ મળ્યો હોત તો એમની

આ દુર્દ્દશા ન થાત.

સામાન્યતઃ તો માણસને વર્તમાન જન્મ મળે એટલે પૂર્વજન્મનું જ્ઞાન રહેતું નથી; પણ ભરતજીને મૃગયોનિમાં દેહ પામ્યા છતાં પૂર્વજન્મનું જ્ઞાન સતેજ ચાલુ રહ્યું. પશ્ચાત્તાપના અનિન્થી એમનું અંતર બળવા લાગ્યું; ખાવુંપીવું છોડીને એ મૃગ બનેલા ભરતજી અથડાતા—કૂટાતા ગંડકી નદીવાળા પોતાના ઉજજડ બનેલા આશ્રમ પાસે આવ્યા : ત્યાં મૃગયોનિના એમના દેહનો અંત આવ્યો. અંગિરા નામના ઋષિની બીજી પતનીના પુત્ર તરીકે એમને જન્મ મળ્યો. અહીં પણ ભગવદ્ગુરુની પૂર્વજન્મનું જ્ઞાન ચાલુ રહ્યું. રખે જગતના કોઈ પદાર્થમાં હેત થાય અને બધાઈ જવાય એ બિક્કે, એ બુદ્ધિશાળી હોવા છતાં, જડ અને મૂર્ખ જેમ વર્તવા લાગ્યા. સગાં, સ્નેહીં, મિત્રો એમને જડભરત તરીકે ઓળખવા લાગ્યા. એમના ઘરકામમાં કંઈ ભલીવાર ન જણાયો એટલે સગાંવહાલાંઓએ પાકનું રહેવાળું કરવા એમને ખેતરમાં રહેવા માટે મોકલ્યા; એમના કામથી કંટાળીને ભાઈએઓ એમને ખેતરમાંથી પણ કાઢી મૂક્યા. માર્ગમાં નિષ્પ્રયોજન આમતેમ ફરતા હતા તેવામાં નરબળિ તરીકે માતાજીને અર્પણ કરવા માટે કેટલાક લોકો એમને પકડીને લઈ ગયા. હાથપગ બાંધીને માતાજીની મૂર્તિ સામે ઊભા કરી દીધા. આવા નિર્દોષ માણસનો વધ કરવા તૈયાર થયેલા ભીલ સરદાર અને એમના નોકરો ઉપર માતાજીને ભારે ગુસ્સો ચઢ્યો; એ પ્રગટ થયાં, સરદાર અને સૈનિકોનો સંહાર કર્યો અને ભરતજીને મુક્ત કર્યો. એ ઉપાદિમાંથી છૂટીને જડભરત બહાર આવ્યા ત્યાં રહુગણ રાજને પાલખીમાં બેસાડીને લઈ જતા ચાર લોઈ લોકો

પૈકી એક જણાને પગે વાગ્યું, એટલે એની જગતાએ પાલખી ઊંચકવા માટે એમને પકડવામાં આવ્યા. જેના પગમાં એક વાર અનેક રાજાઓ નમન કરતા હતા તે ભરતજી મુંગા મુંગા ખભા ઉપર રહુગણાની પાલખી ઉપાડી. કોઈ દિવસ પાલખી ઉપાડેલી નહીં એટલે સરખી રીતે પાલખી ઉપાડતાં આવડે નહીં; વળી, રસ્તામાં અનેક જીવજીતુંએનો નાશ ન થાય એટલા માટે પગલાં લાંબાંટુંકાં ભરવાં પડે અને તેમ કરતાં પાલખીમાં આંચકા આવે; આચકા આવે એટલે રાજા ગુસ્સે થાય; રાજા કટાક્ષમાં મહેણાં-ટોણાં મારે અને શિક્ષા કરવાની ધર્મકી આપે. આખરે ભરતજી મૌન તોડે છે અને રાજાને જવાબ આપે છે ત્યારે રાજાની આંખ ઊંઘડે છે, પાલખીમાંથી નીચે ઉત્તરીને ભરતજીને વંદન કરે છે. ભરતજી રાજાને ઉપદેશ આપે છે અને પછી પાછા મૌન પકડીને સ્વ-સ્વરૂપમાં અને પરમાત્માના સ્વરૂપમાં સ્થિત બને છે. એમ કરતાં દેહ પડે છે ત્યારે ભરતજી મોક્ષ પામે છે.

ભરતજીની જીવનકથા ચુગો પહેલાં, હજારો વર્ષો પહેલાં બનેલી ઈતિહાસ-ઘટના છે; પણ અનુભવની દર્શિએ એ આજે દરેક માણસના જીવનની નિત્યકથા છે. સ્વ-સ્વરૂપને તથા પરમાત્માના સ્વરૂપને ઓળખવા અને પામવા માટે નિશાદિન પ્રયત્ન કરી રહેલો માણસ ધર્મ, પાન, યોગ, ભક્તિના માર્ગ પોતે આગળ વધેલો છે એટલે હવે પોતાને કંઈ વાંધો આવે તેમ નથી, એમ માની-મનાવીને ધર્મનિયમના પાલનમાં અને સ્વ-સ્વરૂપના જ્ઞાન અને પરમાત્માના સ્વરૂપના સેવા-ચિંતનમાં જરી અસાવદ બને છે; એટલે

અધર્મના સર્ગો, જે ધર્મસર્ગોના વાધા પહેલીને રાહ જાઈને બેઠેલા હોય છે તે એના જીવનમાં દાખલ થાય છે અને સારા જીવનનું કર્યુકરાવ્યું ક્ષાણવારમાં ધૂળદાણી કરી નાખે છે. રાજ્યિ ભરતના જીવન જેમ, વસ્ત્ર જેમ વધારે ઊજળું હોય ત્યારે એને ધૂળ લાગવાની અને ડાધા પડવાની સંભાવના વધારે હોય છે તેમ જ્ઞાન અને ભક્તિના માર્ગ આગળ વધેલાઓને એ માર્ગમાંથી પાછા પડવાનો ભય વધારે હોય છે. એવા માણસે સદા જાગ્રત રહેવાની જરૂર છે. ઈન્દ્રિયો અને મનને પોતે વશ રાખ્યું છે – વશ રાખી શકે તેમ છે એવા ભ્રમમાં રહેવું યોગ્ય નથી. ઈન્દ્રિયો અને મન ગમે તેટલાં સાનુકૂળ વર્તતાં જણાતાં હોય તોપણ વિવેકી જનોએ એના વિશ્વાસે રહીને કદી ગાફેલ ન રહેવું જોઈએ. ઈતિહાસ કહે છે કે, આ પહેલા જેણો જેણો ઈન્દ્રિયો અને મનનો વિશ્વાસ રાખ્યો છે અને એ કારણે જરા શિથિલતા આવવા દીધી છે તેને પુનશ્ચ હરિ ઝેંડું કરવાનો પ્રસંગ અચૂક આવેલો છે. તેથી દૈહિક કિયાએ જથ્યાં સુધી સભાનપણે થતી હોય ત્યાં સુધી ઈન્દ્રિયો અને મનને સદા વશ વર્તાવીને માણસે જ્ઞાનરૂપી દરવાજે સદા જાગ્રત ખડા રહેવું જોઈએ. ‘જો જાગત હૈ વો પાવત હૈ; જો સોવત હૈ વો જોવત હૈ’ – એ સત્યને માણસે પોતાના જીવનની દીવાદાંડી બનાવીને વર્તવામાં જ સુખ, શાંતિ અને શ્રેય સમાચેલાં છે.

પાઠો સત્સંગી

-ભાલયંદ્ર કેશવલાલ શાહ

વિ. સં. (અષાઢી) ૧૮૭૨ના
નૂતનવર્ષના પ્રથમ મંગળમય દિવસે ભગવાન
શ્રીસ્વામિનારાયણ મહાપ્રભુએ ગઢકામાં
અદ્વિતીય અન્જનકુટોટ્સવ ઉજવ્યો હતો તે દિવસે
ભરાયેલી સભામાં જે જ્ઞાનવાર્તા કરેલી તે અત્યંત
જીવનદાર અને નિત્ય સેવન કરવા જેવી છે.
તે સભામાં શ્રીહરિએ કહ્યું કે :

**“સચ્છબ્દેન પરબ્રહ્મ સાધ્વશ્ચ તદાશ્રિતાઃ ।
પ્રોત્કાસાદીયો ધર્મશ્વ શાસ્ત્ર ચૈત્રિકાશ્રયમ् ॥”**
(સત્સંગી જીવન તૃતીય પ્રકરણ અદ્યાય-૨૨-૪)

સત્ત શબ્દ વડે કરીને સદા દિવ્ય સાકાર
મૂર્તિ એવા પ્રત્યક્ષ પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમ ભગવાન
જે સત્ત છે, તથા તેમના આશ્રિત પરમ એકાંતિક
સાધુ-સત્પુરુષ જે સત્ત છે, તથા તેમણે
પ્રસ્થાપિત કરેલો પરમ એકાંતિક ધર્મ તે સત્ત
છે અને આ ત્રણોયનો સમાપેશ કરતાં શાસ્ત્રો
જે સત્ત છે. આ ચાર નિત્ય સત્ત તત્ત્વોનો
અહંકિરણ સંગ તે “સત્સંગ”.

આ સનાતન સત્યનો વિસ્તારપૂર્વક
વિચાર કરીએ તો આમ સમજાય છે.

(૧) પ્રત્યક્ષ પરમાત્માનો સંગ

એકો હિ દેવો ભક્તિધર્માત્મજ સ્વામિનારાયણ પ્રભુઃ ।

અનંત કોટિ બ્રહ્માંડની ઉત્પત્તિ સ્થિતિ
અને લયના કર્તાર્હિત્તા એકજ પરમાત્મા છે.
જે ભક્તિ ધર્મના પુત્ર શ્રી સ્વામિનારાયણા
ભગવાન પોતે છે. એજ સર્વ કર્મફળ પ્રદાતા
છે. અક્ષરબ્રહ્મ પર્યન્ત, સર્વ કોઈના એ એક
જ નિયામક, પ્રેરક, ચાલક, અને શક્તિદાતા

છે. એ સર્વમાં સર્વત્ર કારણ છે. સર્વ કર્તાના
પણ કર્તા છે. સર્વમાં સર્વત્ર સર્વદા અંતર્યામી
શક્તિઓ વ્યાપીને રહેલા છે. જગતમાં કર્તુમ્ભ,
અકર્તુમ્ભ, અને અન્યથાકર્તુમ્ભ શક્તિ એકમાત્ર,
આપણાને પરમાત્માનું જે પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપ
(શ્રીસ્વામિનારાયણ ભગવાન) પ્રાપ્ત થયું છે.
તેમાં જ રહેલી છે. જગતમાં ઈરણાશક્તિ,
જ્ઞાનશક્તિ અને ક્ષિયાશક્તિ જે કાંઈ પ્રપઠે
છે તે એમની જ પ્રેરેલી છે. જગતમાં
રામકૃષ્ણાદિક અવતારો કહેવાય છે તે અને
સત્સાસ્ત્રોમાં જે અવતારો ગણવામાં આવે છે
તે બધાજ આપણાને પ્રત્યક્ષ પ્રાપ્ત થયેલા
પુરુષોત્તમ નારાયણ શ્રીસ્વામિનારાયણ
ભગવાનમાંથી જ પ્રગટે છે. પ્રગટ થાય છે
અને એ અવતારનું કાર્ય પુરુષ થતાં તેમાં ભગવાન
શ્રીસ્વામિનારાયણામાં જ પાછા લીન થઈ જાય
છે. આવા પરબ્રહ્મ પરમાત્માનો જ પોતાના
આત્મામાં નિરંતર નિવાસ છે એમ સમજી
શ્રદ્ધાપૂર્વક એ સદા પ્રત્યક્ષ સ્વરૂપની ભક્તિ-
ઉપાસના કરવી અને મન, કર્મ, વચને તેમના
ચરણારવિંદનું અખંડ ચિંતિવન કરવું તે
પરમાત્માનો સંગ કર્યો કહેવાય.

(૨) એકાંતિક સત્પુરુષોનો સંગ

જે ભગવાન શ્રીસ્વામિનારાયણ
મહાપ્રભુનું સાધ્યમ્ય પામ્યા હોય જે મુમુક્ષુનો
માયા જન્મ અજ્ઞાનનો નાશ કરવા સાથે જ
દિવ્ય સાકાર મૂર્તિ શ્રીસ્વામિનારાયણ
ભગવાનમાં જીવાત્માને જોડી આપવારૂપી
પ્રકાશ કરે. જે શ્રીજની શુદ્ધ સર્વોપરી ઉપાસના

સમજતા હોય અને તેવી જ સર્વોપરિ રીતે આજામાં પણ દઢ રહેતા હોય, જેનું વર્તન શિક્ષાપત્રીની આજાએ। પ્રમાણે અહિશુદ્ધ હોય, જે શ્રીજી મહારાજે બાંધેલ સંપ્રદાયના ઘોરણમાં જ રહેતા હોય અને શ્રીજી સ્થાપિત મર્યાદાનો ભંગ કરતા ન હોય, જે ગાઈસ્થ આચાર્ય મહારાજથી દીક્ષિત હોય, જેના વાણી વિચાર અને વર્તનએક સરખાં હોય, જેમના સમાગમથી હૃદયમાં શાંતિ થાય, અંતઃકરણ નિર્મિત બને અને શ્રીજી મહારાજમાં અનન્ય ભક્તિ પેદા થાય, જે પરમાત્મા સદા સાકાર દિવ્ય મૂર્તિ છે, સર્વના કર્તારહર્તા કારણ છે અને સર્વના સ્વામી છે એવું જ્ઞાન પોતાની પાસે આવેલા મુમુક્ષુઓને આપતા હોય અને એ રીતે તેમને પરમાત્મા શ્રીહરિજીની સેવામાં જોડી આપે તેવા સત્પુરુષનો સાચા ભાવે શુદ્ધ પવિત્ર થઈ સંપૂર્ણ નિર્જપટ ભાવે, અતિ નિર્માની બની આત્મબુદ્ધિ કેળવી સમાગમ કરવો તે સત્પુરુષનો સંગ કહેવાય.

(૩) સ્વર્ધમનો સંગ

શરીર, ઈન્ડ્રિયો અને અંતઃકરણ એ સર્વથી આત્મા જુદો છે અને અવિનાશી છે અને પોતાનું આપું સાચું સ્વરૂપ ઓળખીને જાણપણારૂપી દરવાજે સદા જાગ્રત ઉલા રહેવું. પ્રત એટલે પોતાપોતાના ધર્મ નિયમોનું એટલે પરમાત્માની આજાએનું પાલન કરવું અને ટેક એટલે પોતાને પ્રાસ થયેલા ભગવત્સ્વરૂપનો સર્વોત્તમ મહાત્મ્યજ્ઞાને યુક્ત નિશ્ચય કરવો, શિક્ષાપત્રીની તમામ આજાએનું અહિશુદ્ધ પાલન કરવું, સદા સર્વદા સ્વર્ધમાં જ રહેવું તેને એકાંતિક ધર્મનો સંગ કહેવાય.

(૪) સત્સાસ્ત્રોના સંગ

જેમાં પ્રગટ પરબ્રહ્મ પરમાત્મા શ્રીસ્વામિનારાચણા ભગવાનનાં લીલા ચરિત્રોનું ગાન હોય, ધર્મ-જ્ઞાન, વૈરાગ્ય અને ભક્તિ તથા એ ભગવાનના પ્રત્યક્ષ સર્વોપરિ સ્વરૂપનું ઉત્તમ રીતે પ્રતિપાદન કર્યા હોય તેવા શાસ્ત્રો શ્રીજી સ્વરૂપ શિક્ષાપત્રી શ્રીજીમહારાજની પરાવણી-વચનામૃત, મોક્ષાંથ, શ્રી સત્સંગીજીવન, શ્રીહરિદિગવિજય, ભક્ત-ચિંતામણિ જેવાં શાસ્ત્રો હંમેશાં સાંભળવાં તેની કથા કરવી, સાંભળવી તે શાસ્ત્રો ભણાવા-ભણાવવાં એટલે સત્સાસ્ત્રોનો સંગ કર્યો કહેવાય.

આ ચાર નિત્ય સત્ત તત્ત્વોનો આત્મબુદ્ધિથી જે મ દે હગે હના સંબંધી શ્રીપુત્રાદિકનો પ્રસંગ કરવામાં આવે છે એમ અલોકિક પ્રસંગ કરવો એનું નામ ‘સત્સંગ’ કહેવાય છે. એવો જે પ્રસંગ કરે છે તેનું નામ ‘સત્સંગી’ કહેવાય.

શ્રી મુખે શ્રીજીમહારાજ આપણાને ગફડા અંત્ય પ્રકરણ ઉદ્વ વચનામૃતમાં “સત્સંગી” કોને કહેવાય તે સમજાવે છે.

“જેને આ બે વાત (પોતાના જીવાતમાનું જ્ઞાન અને ભગવાનનું માહાત્મ્યજ્ઞાન એ બે વાત) મનમાં લાગી ગઈ હોય તેને ઈન્ડ્રિયોને વિષય ભોગવવાની ઈચ્છા રહી છે એ શાલ્ય છે તે સર્વે નીકળીને એક ભગવાનમાં વળગે અને સત્સંગી પણ એને જ કહીએ કેમ જે સત્યરૂપ એવા જે પોતાનો આત્મા તથા સત્યરૂપ એવા જે ભગવાન તેનો જેને આવી રીતે સંગ થયો હોય તેને “સત્સંગી” કહીએ.

શ્રીજી મહારાજે પોતે લખેલી સર્વ જીવહિતાવહ શિક્ષાપત્રીની ગુજરાતી અનુવાદ સહિત ટીકા પ્રકાંડ પંડિત નિત્યાનંદ મહામુનિએ

રચી છે. ગુજરાતી અનુવાદમાં ૨૧૨ શ્લોકો પૈકી ૨૫ શ્લોકોમાં “સત્તસંગી” શબ્દ વપરાયેલો છે જ્યારે નવ શ્લોકમાં “આશ્રિત સત્તસંગી” શબ્દ પ્રયોજેલો છે. આશ્રિત સત્તસંગી કોણે કહેવાય ?

પોતાના સ્વરૂપને ઓળખવા માટે અને તેમાં અંતર્યામી સ્વરૂપે અખંડ રહેલા પરમાત્માને ઓળખવા અને પામવા માટે સંદ્ગુરુનો યોગ, જ્ઞાન અને ભક્તિ સાધના રૂપી દીક્ષા લેવી પડે છે. સૌ કોઈએ ખાસ દ્યાનમાં રાખવું ઘેટે કે પ્રત્યક્ષ પરમાત્માનો આશ્રય અને ભક્તિ તથા સત્તસંગ સિવાય જગતમાં આ પહેલાં કોઈનુંથી કલ્યાણ થયું નથી, આજે થતું નથી અને ભવિષ્યમાં પણ થાય તેમ નથી. એ ભગવદાશ્રય અને “સત્તસંગ” કરવા માટે નાના મોટા સૌ કોઈએ આચાર્ય પાસેથી દીક્ષા લેવાની પ્રથમ જરૂર રહે છે. ભગવાન શ્રીસ્વામિનારાયણે મુમુક્ષુ જીવોના હિતાર્થે સંપ્રદાયમાં સ્વતંત્ર અને સારામાં સારી કહી શકાય એવી વિશિષ્ટ દીક્ષાવિધિ પ્રવર્તાવિલી છે.

શિક્ષાપત્રીના ૧૨૩, ૧૨૮, અને ૧૩૩ એ ત્રણ શ્લોકો, દેશવિભાગના લેખની ૧૦, ૧૧, ૨૫ અને ૨૭ એ ચાર કલમો અને સત્તસંગી જીવનના ચોથા પ્રકરણના જરૂર થી પડ સુધીના આઠ અદ્યાયોમાં આ દીક્ષા વિધિ અને તેની મહિતા કહેલી છે.

મુમુક્ષુએ સૌ પ્રથમ સંપ્રદાયની પરિભાષામાં કહીએ તો “પ્રતમાન ધારવા”, પડે. દીક્ષા વિધિ પહેલાંની આ પ્રક્રિયા છે. દારૂ, માટી (માંસ ભક્ષણ) ચોરી, અવેરી (વ્યબિચાર) અને વટલવું-વટલાવવું એ પાંચ બાબતોનો ત્યાગ કરવા રૂપી પ્રતનું પાલન

કરવાની પ્રતિજ્ઞા લેવી પડે છે. આને પંચવ્રતમાન કહેવાય છે. ગાદીસ્થ આચાર્ય મહારાજ અથવા સંપ્રદાયના એકાંતિક કક્ષાના કોઈપણ ત્યાગી યા ગૃહસ્થ હરિભક્ત પોતાની રૂબરૂ આ પાંચ પ્રતનું પાલન કરવાની પ્રતિજ્ઞા હાથમાં જળ ધરાવી મુમુક્ષુને લેવડાવી શકે છે. આ પાંચ પ્રત ધારણ કરે અને તેનું બરાબર પાલન કરે તે જ આ સંપ્રદાયનો આશ્રિત થયો કહેવાય.

આ પ્રમાણે ઉપર્યુક્ત પાંચ પ્રતોનું બરાબર પાલન કરે છે અને ભવિષ્યમાં પણ કરશે, એની ખાગી થાય ત્યારબાદ ધર્મવંશી ગાદીસ્થ આચાર્ય મહારાજ પાસે દીક્ષા લેવી પડે. આચાર્ય મહારાજ કે જેને સંપ્રદાયના સૌ આશ્રિતોના ગુરુપદે શ્રીજી મહારાજે સ્થાપ્યા છે તેજ આવી દીક્ષા આપી શકે છે. દીક્ષા આપવી એટલે સાચા અર્થમાં મુમુક્ષુ જીવાત્માને ભગવત શરણમાં લેવો. ગૃહસ્થ હરિભક્તોને અપાતી દીક્ષા સામાન્ય દીક્ષા કહેવાય છે. ત્યાગી વર્ગ માટે ખાસ દીક્ષા હોય છે. આચાર્ય મહારાજનાં પતની (ગાદીવાળા) મુમુક્ષુ બહેનોને આવી દીક્ષા આપે છે. આચાર્ય મહારાજ પુરુષ મુમુક્ષુને હાથમાં જળ આપી, કાનમાં શરણા-મંત્રનો ઉપદેશ આપી તેને ભગવાનના શરણમાં મૂકે છે.

દેશ વિભાગના લેખ પ્રમાણે શ્રીસ્વામિનારાયણ ભગવાનના પિતા હરિપ્રસાદ ઉર્ફ ધર્મદિવના કુળના જે બે ગૃહસ્થાશ્રમી પુરુષ વિશેષની સંપ્રદાયના દક્ષિણ વિભાગના શ્રી લક્ષ્મીનારાયણ દૈવ દેશની પડતાલ પીઠે અને ઉત્તર વિભાગના શ્રી નરનારાયણ દૈવના દેશની અમદાવાદ પીઠે આચાર્ય પદે પ્રતિષ્ઠા થયેલી હોય તેમની પાસેથીજ સંપ્રદાયની વિધિ પ્રમાણે જે હોય દીક્ષા લીધી હોય તે જ “આશ્રિત

સત્સંગી” કહેવાય. ભગવાન શ્રીસ્વામિનારાયણે તેવી રીતે દીક્ષિત થયેલા જીવાત્માઓને “મારા શિષ્ય” “મારા આશ્રિત” અથવા “મારા જન” તરીકે સંબોધી સ્વીકાર કરેલો છે. આવી દીક્ષા વિધિ વગરનો સત્સંગી ગમે તેટલો ધર્મ નિયમ પાળતો હોય તો પણ તેને શ્રીસ્વામિનારાયણ ભગવાનનો આશ્રિત ગણી શકાય નહિ. સંપ્રદાયનો અનુયાચી કહી શકાય નહિ. આત્યંતિક કલ્યાણ પામ્યાની પાચાની શત છે આ દીક્ષા વિધિ.

આપણે સૌએ એ સ્પષ્ટ રીતે સમજ લેવાની જરૂર છે કે આ પંચ પ્રતમાન તો વર્તન કરવાની પ્રતિજ્ઞા છે. આત્યંતિક કલ્યાણના માર્ગમાં પ્રવેશ કરનાર દરેક મુમુક્ષુએ પ્રવેશ પામ્યાની પ્રથમ શરત તરીકે પ્રતમાન પાળવાનાં હોય છે. આચાર્ય મહારાજશ્રી કે પ્રગટ પ્રભુના એકાંતિક ભક્ત સંતની શરણાગત ગ્રહણ કરી વર્તન કરવાની પ્રતિજ્ઞા લઈને જયારે મુમુક્ષુ પ્રતમાન ગ્રહણ કરે છે ત્યારે એને અભય આપે છે કે “આજથી તુ કાળ, માચા-પાપકર્મ અને યમદૂતના ભયથી મુક્ત થયો છું. તેને પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા શ્રીસ્વામિનારાયણને શરણ સોંપું છું. એ તારું રક્ષણ કરશો.” પ્રગટ પ્રભુ અને એમના એકાંતિક ભક્ત સાથે જોડનાર જો કોઈ સાંકળ હોય તો તે આ પંચ પ્રતમાન છે. માટે જ વૈરાગ્ય મૂર્તિ નિષ્કૃતાનંદ મુનિએ ગાયું છે.

“જે કોઈ સત્સંગી નામ કા’વે,
પંચપ્રતને પાળે પળાવે,
તે આ લોક પરલોકને માઈ
રહે સુખી તે જન સદાઈ

(ભ.ચિ. ૫૫)

જીવપ્રાણી માત્રે કરેલા શુભાશુભ કર્મ તેણે અવશ્ય ભોગવવાં જ પડે છે. જે મુમુક્ષુ “પ્રતમાન” તથા દીક્ષા ગ્રહણ કરી “આશ્રિત સત્સંગી” થાય છે તેના કર્મની રેખ પર મેખ મારી તેનું આધું પ્રારબ્ધ કર્મપણ શ્રીજી મહારાજ અન્યથા કરી નાખે છે. દીક્ષા વિધિ રૂપી પ્રગટ પરમાત્મા શ્રીહરિની શરણાગતિનો આવો દિવ્ય મહિમા છે. આ પ્રતમાન પ્રબંધ તો રક્ષક દેવ જેવું કામ કરે છે.

“આ સત્સંગમાં પ્રતમાનનો જે પ્રબંધ છે તેમાં જયાં સુધી રહેતો હોય ત્યાં સુધી તો જેવો તેવો હોય તેને પણ પંચ વિષયે કરીને પરાભવ ન થાય. (ગ.અ. ૨૫)

આમ “પ્રતમાન” “દીક્ષા” એ ઉપર ઉપરથી જોનારને-સામાન્ય માનવીને તો માત્ર સામાન્ય નીતિના નિયમો પાળવાની પ્રતિજ્ઞા અને તે અંગેની વિધિ લાગે છે. પણ વાસ્તવમાં આ “દીક્ષા” શરણાગત અને શરણય વરચેની અતૂટ સાંકળ છે. આ લોક અને પરલોકમાં ઉભયને જોડી રાખનાર, ભેગા કરનાર અને કાયમ સાંનિદ્ય પ્રાસ કરાવનાર દિવ્યગ્રંથિ છે. “દીક્ષા” એ પ્રગટ પ્રભુનો સંબંધ કરાવે છે. માટે તેમાં દૈવત ઘણું રહેલું છે.

એકા વિના લાખ મીંડાં કરવામાં આવે તો પણ જેમ નિર્દ્ધારણ છે તેમ આ પંચ પ્રતમાન ધારણ કરી, ગાદીસ્થ આચાર્ય મહારાજશ્રી પાસેથી દીક્ષા મેળવ્યા વિનાનો સંપ્રદાયના સૌ કોઈ, પણી ગમે તેવી સ્થિતિને પામેલો હોય તો પણ તેની સ્થિતિ એકા વગરના મીંડા જેવી જ છે.

આમ જે મુમુક્ષુ પંચ પ્રતમાન ગ્રહણ કરી, ગાદીસ્થ આચાર્ય મહારાજથી (બહેનો ગાદીવાળા

પાસેથી) દીક્ષા અંગીકાર કરી પ્રગટ ભગવાન શ્રીસ્વામિનારાચણાને શરણે મુકાયા હોય તે આગળ કછું તેમ ચાર સત્તતવોનો આત્મબુદ્ધિએ કરી અહર્નિશ પ્રસંગ કરે તે જ “સત્તસંગી” “આશ્રિત” સત્તસંગી કહેવાય આનેજ શ્રીજી મહારાજે “મારા શિષ્ય” “મારા આશ્રિત” “મારા જન” કહ્યા છે.

આવા સત્તસંગીનું કાર્ય શું છે ?

(૧) સંપ્રદાયમાં સૌનો ઉત્કર્ષ થાય એવી જ કિયા કરવી. (૨) સત્તસંગી સત્તસંગી વરચે બરોબરપણાનો ભાવ ન રાખતાં પરમ ભાવ રાખવો. (૩) દેછ અને જગતના વિષયો તરફ ગૃહસ્થે અંતરથી અને ત્યાગી હરિભક્તે આંતર બાધ્ય ઉદાસીનતા સેવવી અને (૪) સત્તાઓ અને સત્તપુરુષના યોગમાં અખંડ રહેવું એ સત્તસંગી માત્રનું કર્તવ્ય છે.

આ લેખને મથાળે “પાકો સત્તસંગી” એમ જણાવ્યું છે તો પાકો સત્તસંગી કોણે કહેવાય ? સ્વયં શ્રીજી મહારાજે વચનામૃતમાં પાકા સત્તસંગીની વાત કરેલી છે. શ્રીજીમહારાજ બોલ્યા “જેમાં આ ત્રણ વાનાં હોય તે પાકો સત્તસંગી કહેવાય તે ત્રણ વાનાં તે કયાં ?”

(૧) નિયમ : સર્વોપરિ આપણા ઈજટેવ શ્રી સ્વામિનારાચણાને ભગવાન તેમણે જે જે નિયમો પ્રવર્તાવ્યા હોય, ધરાવ્યા હોય તેનું શીર સાટે દઢ કરી પાલન કરે પણ એ ધર્મ નિયમનો કોઈ દિવસ ત્યાગ ન કરે.

(૨) નિશ્ચય : શ્રીસ્વામિનારાચણા ભગવાન સર્વ સર્વોપરિ અવતારના કારણ છે, સર્વ અવતાર એમનામાંથી પ્રગટ થાય છે ને પાછા એમને વિષે લીન થાય છે. (જૂવો વચનામૃત ગ.મ.પ્ર.૧૩) એવા ભક્તિ ધર્મના

પુત્ર શ્રીસ્વામિનારાચણા ભગવાન સિવાય બીજો કોઈ ભગવાન નથી એવો દઢ નિશ્ચય. તેમાં કોઈ સંશય નાખે તો પણ સંશય પડે નહિ અને પોતાનું મન સંશય નાખે તો પણ સંશયપદે નહિ એવો ભગવાનનો અડગ નિશ્ચય.

(૩) પક્ષ : આવા સર્વોપરિ આપણા ઈજટેવ તેમને ભજતા એવા ભક્તો સત્તસંગીએ તેમનો પક્ષ રાખવો. તે જેમ માબાપ ઈકરા દીકરીનો પુત્ર પિતાનો અને સ્ત્રી પતિનો પક્ષ રાખે છે તેવી રીતે ભગવાનના ભક્તનો પક્ષ રાખવો.

ભગવાન કહે છે કે એ ત્રણ વાનાં જેમાં પરિપૂર્ણ હોય તે પાકો સત્તસંગી કહેવાય. (ગ.મ.૬૧)

(૪) “જેને પંચ પ્રતમાનમાં કોઈ વાતે ખોટય ન હોય અને ગમે તેવા પચનના ભીડામાં લઈએ અને એનું ગમતું મુકાવીને અમારા ગમતામાં રાખીએ તો પણ કોઈ રીતે દેછ પર્યન્ત મુજાય નહિ એવા જે હોય તે પાકો સત્તસંગી છે.” (ગ.પ્ર.૭૫)

(૫) “જેને સર્વથી ભગવત્સ્વરૂપ બળ અધિક હોય એજ એકાંતિક ભક્ત કહેવાય અને તે જ પાકો સત્તસંગી કહેવાય.” (ગ.મ. ૯)

(૬) “જે ભગવાનનું તથા ભગવાનના ભક્તનું માહાત્મ્ય ન જાણતો હોય ને તે સત્તસંગી છે તો પણ અર્દો વિમુખ જાણવો અને ભગવાનનો ને ભગવાનના ભક્તનો જે મહિમા સમજે તેને જ પુરો સત્તસંગી જાણવો.” (ગ.મ.૮)

જેણે પરમાત્માદૂપી પરમ સત્ત તત્ત્વો પોતે સત્તત્વરૂપ થઈને યથાર્થ પૂર્ણ અને અખંડ પ્રસંગ કર્યો હોય જે એવી રીતે પ્રસંગ

કરે છે તેજ ‘સંપૂર્ણ સત્તસંગી’ થઈ શકે છે. લોયા પ્રકરણાના પહેલા વચનામૃતમાં શ્રીજી મહારાજ અત્યંત હૃપા કરીને “‘સંપૂર્ણ સત્તસંગી’”નાં લક્ષણોની વિગતો સમજાવી છે. જેનો સાર નીચે પ્રમાણે છે.

(૧) સ્થળ સૂક્ષ્મ અને કારણ એ ત્રણ દેછનું, મુક્તિની પ્રાપ્તિ ન થાય એટલે ભાગવતી તનુની પ્રાપ્તિ ન થાય ત્યાં સુધી નિત્ય અવલંબન કરવા છતાં એ ત્રણથી પોતે તદ્દન વિલક્ષણા, જુદો અને સ્વતંત્ર છે એવી અચળ આત્મનિષ્ઠા અખંડ પ્રવર્તની એ સંપૂર્ણ સત્તસંગીનું પ્રથમ લક્ષણ છે.

(૨) પાંચ જ્ઞાનોનિદ્રિયો, પાંચ કર્મનિદ્રિયો મન, બુદ્ધિ, ચિત્ત અને અહંકાર એ સાધનો દ્વારા દેછ અને દેછના વિષય અને સંબંધ અંગે સત્ત ક્રિયા કરવા છતાં એ ક્રિયાઓથી પોતે સદા અસંગી એટલે નિર્લેપ છે એવું માનવું એ સંપૂર્ણ સત્તસંગીનું બીજું લક્ષણ છે.

(૩) દઢ આત્મનિષ્ઠા કેળવાયેલી હોય દૈહિક ક્રિયાઓથી પોતે સર્વથા અસંગી છે એવું માન્યતા દઢ થયેલી હોવા છતાં શિક્ષાપત્રીની આજ્ઞાઓ પંચવર્તમાન અને સ્વર્ગર્મ પાલનમાં લેશ માત્ર પણ ફેર ન પડવા દેવો એ સંપૂર્ણ સત્તસંગીનું ત્રીજું લક્ષણ છે.

(૪) મૂળ પ્રકૃતિ પુરુષથી પણ પર એજ પોતાનું સાચું સ્વરૂપ છે એવું નિશ્ચિત સમજ ને એ સ્વરૂપે અખંડ વર્તવું એ સંપૂર્ણ સત્તસંગીનું ચોથું લક્ષણ છે.

(૫) અને છતાં પોતે પરાત્પર પરબ્રહ્મ પુરુષોત્તમ નારાયણનો દાસ છે. પરમાત્મા સ્વામી છે અને પોતે સેવક છે એવો ભાવ અંતરમાં અખંડ ધારીને પરમાત્માની સેવા

ઉપાસના કરવી એ સંપૂર્ણ સત્તસંગીનું પાંચમું લક્ષણ છે.

(૬) શાસ્ત્રો જેને નેતિ નેતિ કહીને વહીવે છે તે પરાત્પર પુરુષોત્તમ નારાયણ શ્રીસ્વામિનારાયણ ભગવાન સદા પ્રત્યક્ષ છે એટલે પોતાની નજર સામે જ છે એવો અટલ નિશ્ચય ધારવો. એજ પરમાત્મા કર્તુમ અકર્તુમ તથા અન્યથા કર્તુમ સર્વ કર્મફળ પ્રદાતા છે. સર્વ કર્તાહીર્તા છે છતાં સર્વથી નિર્લેપ છે અને અક્ષરધામસ્થ ભગવાન શ્રીસ્વામિનારાયણનું સદા સાકાર દ્વિભુજ દિવ્ય સ્વરૂપ, મનુષ્ય રૂપે વિચરતું હતું તે ભક્તિર્ધમના પુત્ર શ્રીસ્વામિનારાયણ ભગવાનનું માનુષી સ્વરૂપ જે તિરોધાન લીલા કરી ગયું છે અને વડતાલ નિવાસી શ્રીહરિકૃષ્ણ મહારાજનું સ્વરૂપ, ગઢા નિવાસી શ્રી ગોપીનાથજીનું સ્વરૂપ વગેરે અર્ચા સ્વરૂપો એ ત્રણોચ્ચ સ્વરૂપો સદા સર્વદાઅભિજ્ઞન છે અને ત્રણોચ્ચ સ્વરૂપોમાં એક રોમ માત્રનો ફેર નથી એવો અનુભાવાત્મક નિશ્ચય ધારવૌ એ સંપૂર્ણ સત્તસંગીનું છકું લક્ષણ છે.

(૭) અક્ષરધાન, બ્રહ્મધામ, ચિદાકાશ, ગોલોક, વૈકુંઠ વગેરે નામે પરમાત્માનાં જે ધામો ગણાય છે તે સર્વના હું જેનો દાસ છું એવા પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા શ્રીસ્વામિનારાયણ ભગવાન જ ધણી-ધારણ કરનાર ધામી છે એવી દઢ સમજણ એ સંપૂર્ણ સત્તસંગીનું સાતમું લક્ષણ છે.

(૮) હું જેનો સેવક છું એ પ્રત્યક્ષ પરમાત્મા સર્વથી પર જે અક્ષર તે અક્ષરરૂપ-બ્રહ્મમય થયેલા અનંતકોટિ મુક્તાત્માઓના પણ સર્વતંત્ર, સ્વતંત્ર અને સર્વ સમર્થ સ્વામી છે એવું પોતાની ઈજિદ્રિયો અંતઃકરણ અને

આત્મામાં અનુભાવાત્મક જ્ઞાન હોવું એ સંપૂર્ણ સત્તસંગીનું આઈમું લક્ષણ છે.

(૮) ધર્મદિવના વંશના જે પુરુષ સંપ્રદાયના આચાર્ય પદે શ્રીજીમહારાજે પોતે પ્રતિષ્ઠા કરેલી છે તે સિવાયના બિજા કોઈ પાસેથી નહિ પણ તે આચાર્યશ્રી પાસેથી દીક્ષા લઈને (વચનામૃત ગ.પ્ર. ૧) એવા એ પ્રત્યક્ષ પરમાત્માની ઉપર જગ્યાવ્યા પ્રમાણે મહાત્મ્યજ્ઞાને ચુક્ત શ્રવણાદિક નવદા ભક્તિ સદા સર્વદા કરવી એ સંપૂર્ણ સત્તસંગીનું નવમું લક્ષણ છે.

(૯૦) એવો એ પ્રત્યક્ષ પરમાત્માની દાસ ભાવે ભક્તિ નિષ્ઠાના બળ સિવાય બિજા કોઈ બળનો આશ્રય ન કરવો એ સંપૂર્ણ સત્તસંગીનું દશમું લક્ષણ છે.

(૯૧) એવા પ્રત્યક્ષ પરમાત્માની દાસ ભાવે ભક્તિ કરનાર ભગવદ્ ભક્તજ્ઞનોનો જ સંગ કરવો અને તેમની જ સેવા ચાક્રી કરવી એ સંપૂર્ણ સત્તસંગીનું અગ્નિયારમું લક્ષણ છે.

મહા પ્રલય જેવું દુઃખ આવી પડે તો પણ દુઃખ થકી રક્ષા કરનારો મારા નાથ શ્રીસ્વામીનારાયણ મહાપ્રલું સિવાય બિજો કોઈ નથી એમ જાણે-સમજે ને જે જે પોતાને સુખ જોઈતું હોય તો પણ તે ભગવાન થકી જ દરછે પણ પોતાના એ પ્રભુ વિના બિજાને સુખદાયી ન જાણે અને એ ભગવાનની જેમ મરજી હોય તે પ્રમાણે વર્તે તેને જ પાકો સંપૂર્ણ સત્તસંગી કહેવાય. આવા સત્તસંગીએ જીવનમાંથી અહુમ મમત્વ અને આસક્તિના ભાવો ટાળી, ઓગાળી નાખેલા હોય છે. પોતે શ્રીજી મહારાજનો દાસ ભક્ત છે. એ એનું અહુમ હોય છે ભગવાન અને ભગવાનના જ્ઞાની ભક્તો સત્પુરુષો એજ પોતાના સાચા સંબંધી છે એટલે

પોતે એમનો છે અને એ પોતાના છે એનું મમત્વ હોય છે. જીવનમાં ભગવાન અને ભગવાનના ભક્તો સત્પુરુષો રાજી થાય એવી રીતે ભગવાનની આજ્ઞામાં અને સત્પુરુષની અનાવૃત્તિમાં વર્તવું એ એની આસક્તિ હોય છે. ભગવાન અને ભગવાનના જ્ઞાની ભક્તો. સત્પુરુષોને રાજી કરવા એજ એના જીવનમાં હેતુ અને દયેય હોય છે.

પોતે પાકો સંપૂર્ણ સત્તસંગી છે કે ડેમ, તેની તપાસ દેકે સુજા આશ્રિત સત્તસંગીએ પોતે જ નિત્ય કરવી ધેટે. શ્રીજી મહારાજે શ્રીમુખે કછું છે.

“જે “સત્તસંગી” હોય તેને જ ચાંથી પોતાને સત્તસંગ થયો ત્વાંથી પોતાના મનનો તપાસ કરવો જે પ્રથમ વર્ષમાં મારું મન આવું હતું ને પછી આવું હતું અને આટલી ભગવાનની વાસના હતી ને આટલી જગતની હતી એમ વર્ષોવર્ષ સરવાળો વિચાર્યા કરવો અને પોતાના મનમાં જગતની વાસના બાકી રહી ગઈ હોય તેને થોડે થોડે નિરંતર ટાળવી અને એમ વિચારે નહિ અને બધી ભેગી કરે તો એ વાસના એની ટળે નહિ જેમ વધિાને ધેર નામું કર્યુ હોય જે મહિના મહિનાનું નિરંતર ચૂકાવી દઈએ તો દેતાં કઠણ ન પડે વર્ષ દાઢાનું ભેગું કરીએ તો આપવું કઠણ પડે.” (વચનામૃત ગ. પ્ર. ૩૮)

આ આજ્ઞા પ્રમાણે આપણે નિશાદિન હિસાબ માંડવો જોઈએ કે પાકા સંપૂર્ણ સત્તસંગી તરીકે આપણે કયાં છીએ ? અને રોજ રોજ ચીવટપૂર્વક વિચારી હિસાબ માંડી પાકા સત્તસંગી થવાના દયેયની નજીકને નજીક પહોંચીએ છીએ કે નહિ તેની તપાસ કરતાં રહેવું પડે. આ માર્ગમાં આગળ વધવા પ્રગતિ

કરવામાં વચ્ચે નક્તી અકચણો અવરોધો શત્રુઓ ઓળખી ને દૂર કરવા પડે. આ પ્રમાણે વણિકના નામ પેઠે રોજે રોજ તપાસ કરતાં રહેવું પડે. આણસ કરવાની કે ગાફેલ રહેવાનું પાલવે તેમ નથી. એક વાત સ્પષ્ટ સમજી લેવાની તાતી જરૂરીયાત છે કે પાકા સંપૂર્ણ સત્સંગી બનવાના દ્યેયને આ જન્મમાં જ સિદ્ધ કરવાનું છે. કારણ કે તે સિવાય આત્મંતિક કલ્યાણ થવાનું નથી.

“મારા જનને અંક્તકાળે, જરૂર આવવું બિઝુદ મારું એ ન બદલે તે સર્વ ને જણાવવું”
(ભ.ચિ. ૬૮)

“મારા જન” એટલે આગળ જોયું તેમ પાકો સંપૂર્ણ સત્સંગી માટે જથારે આપણે પાકા સંપૂર્ણ સત્સંગી થઈએ ત્યારે ભગવાન આ બિઝુનો અમલ કરે છે. અન્યથા નહિ.

જાળવીશ મારાજનને વળી કરીશ જતન અતિ, એમ કરતાં પંડ પડશે તો આગળ સુખ છે અતિ ધણું, પણ પ્રત ટેક જો ટાણશો તો ભોગવશો સહુ સહુ તણું.”

(ભક્ત ચિંતામણી ૭૬-૩૮-૪૦)

શ્રી મુખનું આ પ્રતિજ્ઞા વચ્ચન છે. અને અતિ મહિંપનાં કલ્યાણકારી બે વચ્ચનો આપેલાં છે. અહીં ભગવાનને “અતિ જતન કરીને જાળવીશ” વચ્ચન આપેલું છે. એટલું જ નહિ પણ તે ઉપરાંત થોડી વિશેષ બાંહેદરી પણ આપેલી છે. શરીરે ઓવલું સુખદુઃખ ભોગવતાં આચુષ્યની અવધિ આવી રહે અને ભગવદ ઈરણાનુસાર દેહનો અંત આવે તો, દેહ મુક્યા પછી “અતિ ધણા સુખની પ્રાસિ”ની બાંહેદરી પણ આપેલી છે. આ અતિ ધણા સુખની વ્યાખ્યા એટલે ભગવાનનાં દિવ્ય ધામમાં દિવ્ય ભાગવતી તનું ધારીને ભગવાનની અખંડ સેવા

કરવી તે. અહીં આ સુખની બાંહેદરી આપેલી છે. આ બે વચ્ચનો ભગવાન જેને “મારો જન” માનીને ગણીને અપનાવેલો હોય તેને જ આપેલાં છે, અન્યને નહિ એ હક્કિકત ભૂતવી ન જોઈએ “મારો જન” એટલે આગળ જોઈ ગયા તે પ્રમાણે પાકો સત્સંગી-સંપૂર્ણ સત્સંગી.

જ્યાં સુધી પાકા સંપૂર્ણ સત્સંગી નહિ બનીએ ત્યાં સુધી આગળ જણાવેલા બિઝુદ અને આ બે પ્રતિજ્ઞા વચ્ચનોનો લાભ મળતો નથી-મળી શકે નહિ ત્યાં સુધી એનો લાભ લેવા અધિકારી બનતા નથી. પાત્રતા કેળવાતી નથી. જો પાકા સત્સંગી ના બનીએ તો ઈતર અભક્ત માણસોની માફક દરેકે પોતાના કર્મોનું ફળ ભોગવાનું રહે છે. જે “મારા જન” ગણાવવા માટે અધિકાર બને છે એટલે પાકો સંપૂર્ણ સત્સંગી બને છે તેના કર્મ માત્ર-પ્રારબ્ધ કર્મ પણ કે જે જ્ઞાની પુરુષોએ પણ અવશ્યમેવ ભોગવાનું પડે છે તે તમામ શ્રીજી મહારાજ પોતે હાથમાં લે છે. એટલે તે કર્તુમ્, અકૃતુમ્, અન્યથા કર્તુમ્ શક્તિ ધરાવતા ભગવાન પોતે પોતાની ઈરછા પ્રમાણે તેને પ્રારબ્ધકર્મ ભોગવાવે છે.

માટે દરેકે નિત્ય નિત્ય પોતે પાકા સત્સંગી થવાના દ્યેયને સિદ્ધ કરવામાં કેટલો આગળ વદ્યો, કેટલી પ્રગતિ કરી, કયાં શું કયાશ છે, અવરોધ છે તે કેમ દૂર થાય તેનો હિસાબ રાખવાનો છે. મુદ્ધાની અને અત્યંત મહિંપની એક વાત આપણે સૌએ અહંર્નિશ ચાદ રાખવાની છે અને તે એ કે પાકો સંપૂર્ણ સત્સંગી થયા સિવાય બ્રહ્મમય દેહની પ્રાસિ અક્ષરદ્યામની પ્રાસિ અને શ્રીહરિની સેવારૂપી મુક્તિ આ પહેલાં કોઈને સાંપદેલી નથી, આજે સાંપદતી નથી અને હવે પછી પણ સાંપદક્ષે નહિ જ.

-: મુમુક્ષુની ડાયરીમાંથી :-

(નોંધ : એક બે અ.નિ. મુમુક્ષુ ભાઈઓ કે જેમણે સંતો અને અન્ય સત્પુરુષોના સત્સંગ સમાગમની નોંધ કરવાની સુટેવ પાડેલી-તેમની વર્ષો અગાઉની નોંધ-ડાયરીએ પૈકી કેટલાક સમયની ડાયરીએ મળતાં તેમાં તેમના સત્સંગ સમાગમના નિચોડ રૂપે વ્યવસ્થિત નોંધ લખાણમાંથી કેટલુંક પ્રતીતિકર, મનનીય અને સર્વજીવ હિતકારી લખાણ આ વિભાગમાં ક્રમશઃ આપવામાં આવશે.)

“....જ્યાં સુધી પ્રગટનો (પ્રત્યક્ષ ભગવાન કે સંત-સત્પુરુષ) ગુણ અવગુણ આવે છે ત્યાં સુધી સાધન દશાવાળો ભક્ત કહેવાય છે. અને એકલો ગુણ જ આવે અને સર્વ ક્રિયામાં ગુણ આવે અને દિવ્ય લાગે તો તેમને વિષે હેત અને પ્રેમ છે એમ જાણાવું. આવો ફૂતાર્થ થયો છે એમ જાણાવું ભગવાન પાસે માંગવું જે તમારે વિષે હેત-મહિમાને નિષ્ઠાવાળા એકાન્તિક ભક્તનો સંગ આપજો અને તેમને વિષે હેત અને મમત્વ આપજો.....”
.....X.....X.....

“....કરોડો અવતારના પુણ્યે પણ આવા દુર્લભ સત્સંગનો યોગ મળે તેવો નથી-તે આપણને મળ્યો છે. મનુષ્યનો દેહ મળ્યો છે. સર્વ અનુકૂળતાએ ભગવાને આપી-તે આપણાં અહોભાગ્ય છે. તો તેનો સાવધાનપણે લાભ લઈ લેવો.....”
.....X.....X.....

“....જગતનો સંગ-સત્સંગમાંથી વિખુટા પડીને કરીશું તો તુર્ત જ જગતનો રંગ લાગી જશે. નવરાશનો સમય જગત વ્યવહારમાં ગુમાવવો નહિ. ગયેલો સમય પાછો આવતો નથી. વ્યવહારનું કામ પત્યું કે પાછા ભક્તિ-સત્સંગ-માળા ભજન-સ્મરણ-આદિમાં વળગી પડવું. મનને તો નવરું રહેવા દેવું જ નહિ. નવરું રહે તો જગતના ધાર ધડે. આવી ધગશ જો ઉપડે તો ફરીને જન્મ ધરવો પડેજ નહિ. ભગવાનના ધામમાં જ જવાય....”
.....X.....X.....

“....જેમ વ્યવહારમાં બેદકાર-અસાવદ રહીએ તો મેળવેલું ધન, સંપત્તિ આદી નાશ પામે છે તેમ સત્સંગમાં પણ છે. માટે કુસંગથી સદાચ કરતા રહેવું અને દુર જ રહેવું સંત-સત્પુરુષ વગર પ્રયાસે-ભગવાનની કેવળ ફૂપાથી મળ્યા તો પણ આપણે મહિમા નથી. મહિમા ખરેખર હોય તો તેનો પાવર રહે છક રહે. જેમ હીરો મળે અને તેનો મહિમા રહે છે તેમ....”
.....X.....X.....

“....જેને વિષે હેત હોય અને તેની ઉપાસના કરીએ તેના ગુણ આપણામાં આવે છે. માટે પ્રગટ-પ્રત્યક્ષ સંતને ઓળખી તેમને વિષે હેત અને મમત્વ કરવું. ભગવાન અને સંતનો સંબંધ તો-અનેક જન્મના સુકૃતો ઉદ્ય થાય ત્યારે એવો યોગ મળે છે અને પરમપદને પમાય છે. ગઢકા મદ્યના રમા વચનામૃતમાં એકાદશીના વ્રતની વાત કરી છે. તો ભક્તે તેનાં દશ ઈન્જિયો અને અગિયારમું મન તેમને પોત પોતાનાં વિષયમાંથી પાછાં વાળીને ભગવાનમાં જોડવાનું કામ તે યોગ-યજ્ઞ છે. આવો યોગયજ્ઞ નિરંતર-નિશદિન કરવાનો અભ્યાસ કરવો-જેથી પોતાના આત્મામાં પુરુષોત્તમ નારાયણનાં દર્શન થાય છે....”

“સત્સંગ પ્રદીપ” ને બેટ આપનારની શુભ નામાવલિ

રૂ. રકમ	નામ	ગામ	પ્રસંગ
૧૦૦૦૦-૦૦	કુમુદબેન દુષ્યંતભાઈ દવે	અમદાવાદ	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૧૦૦૦-૦૦	રનેહલકુમાર નગીનભાઈ ચાવડા	આણંદ	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૧૦૦૦-૦૦	અ.નિ. વિશ્વલદાસ સોમચંદ શાહ પરિવાર હસ્તે રાજેષભાઈ શાહ	અમદાવાદ	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૧૦૦૦-૦૦	લક્ષ્મીબેન અનંદકાંતભાઈ શાહ	નડિયાદ	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૫૦૦-૦૦	અ.નિ. બાબુભાઈ મણીલાલ શાહ પરિવાર હસ્તે અંશીનભાઈ શાહ	અમદાવાદ	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૫૦૦-૦૦	મનોરમાબેન રમેશભાઈ દવે	પૂના	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૨૫૧-૦૦	પૂજા ગોપીનાથભાઈ શુક્લ	વડોદરા	ચિ. હિર મિહિરકુમાર ભણના જમદિન નિમિતે શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૨૫૧-૦૦	પૂર્વા ગોપીનાથભાઈ શુક્લ	વડોદરા	ચિ. કિશા મિહિરકુમાર ભણના જમદિન નિમિતે શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૨૫૦-૦૦	ભુખણ મનોજભાઈ શેલત	મુંબઈ	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૨૫૦-૦૦	કનુભાઈ જયંતિભાઈ શાહ (હાલ વડોદરા)	દાહોદ	અ.નિ. અરુણાબેન કનુભાઈ શાહના મોક્ષાર્થે
૨૦૦-૦૦	ઉર્વશીબેન વિપુલકુમાર દવે	ચેનાઈ (મધ્રાસ)	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૨૦૧-૦૦	માવાણી શૈલેશભાઈ જયંતિલાલ અમદાવાદ		શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૧૫૧-૦૦	ડૉ. પાર્થ રશ્મીકાંતભાઈ ભણ અમદાવાદ		Assistant Professor તરીકે સરકારી નોકરી મળી તે નિમિતે શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૧૦૧-૦૦	ભૂપેન્દ્રભાઈ મધુસુદનભાઈ પંડ્યા ભડ્ય હસ્તે કલ્પેશભાઈ પંડ્યા		શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૧૦૧-૦૦	રોશન તરણભાઈ ભણ	દહેગામ	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૧૦૧-૦૦	વત્સલ તરણભાઈ ભણ	દહેગામ	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૧૦૦-૦૦	વિદ્યાબેન મથુરભાઈ ઓઝા	નડીયાદ	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૧૦૦-૦૦	જયાબેન રજનીકાંત ઠક્કર	નાસીક	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૫૧-૦૦	કીર્તન હિમાંશુભાઈ મહેતા	સુરત	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે
૫૧-૦૦	ભક્તિ હિમાંશુભાઈ મહેતા	સુરત	શ્રીજી પ્રસન્નતાર્થે

ભગવાનનાં લીલાચરિત્રોમાં કદી મોહ ન પામવો :

.....“આપણે મનનો વિશ્વાસ કરવો નહીં અને ભગવાનના ચરિત્રોમાં કોઈ પ્રકારે મોહ નહીં પામવો. ભગવાન તો અહિનપેઠે (માફક) તેજસ્વી છે તે લીલું, સ્ફુર્ણ, જડ, સ્થાવર જંગમ જે વસ્તુએં હોય તે સર્વેને બાળો દે છે. માટે ભગવાન કર્તૃ અકર્તૃ અન્યથા કર્તૃ તે ગમે તેવાં ચરિત્રો કરે. આપણે તેના ચરિત્રોમાં મોહ નહીં પામવું. તેમની હીંયાએં અલોકિક છે. તેમની જે હીંયાએં છે તે, હૈત્ય દાનવો, ચક્ષો, રાક્ષસો તે લોકોને મોહ પમાડીને નારા કરવાને માટેની લીલા છે. આ તો સ્વામિનારાયણ ભગવાને પૂર્વશાસ્ત્રને બાધ ન લાગે, પૂર્વના આધિમુનિઓને, દેવતાને ડાઘ ન લાગે, લાંઘન ન લાગે એવાં ચરિત્રો શ્રી હરિએ પોતે કર્યો છે. ૨૮મો કળિયુગ ચાલે છે તો આ ૨૮માં કળિયુગમાં સ્વામિનારાયણ પરમેશ્વર પોતે પૃથ્વી પર દરેકના ગર્વ ટાળવાને અર્થે પોતે અવતાર લીધો છે અને પૂર્વશાસ્ત્રમાં શ્રીખવાહ્યું છે કે અનેક જાતના કલેશો શાસ્ત્રની મર્યાદા લોપવાથી આવે છે. જનમંગાલ સ્તોત્રમાં તેમનું એક નામ અમંડીતાર્જમર્યાદાય નમઃ છે.”.....

-અ. નિ. પૂનસ્વામીની સત્સંગ-ગાથા

BOOK-POST

From :

Shree Swaminarayan Satsang Seva Mandal
Indukumar Laxmiprasad Pandya,
“Gurukrupa”,
Zaghadia Pole, Nagarwada,
NADIAD-387001. (India)

To/પ.લ.શ્રી

Printed by Vakal Printery, Published by Indukumar Laxmiprasad Pandya, on behalf of Shree Swaminarayan Satsang Seva Mandal and Printed at Vakal Printery, No. 01-17-475-951-000-101 of Ward No-1 situated at Jogidas Vitthal's Pole, Raopura, Vadodara and Published from “Gurukrupa”, Zaghadia Pole, Nagarwada, Nadiad-387001 (India). Editor : Indukumar Laxmiprasad Pandya.

ਵਰ्ष : ੪ : ਅਂਕ : ੪ ॥ ੨੨-੯-੨੦੧੬ ॥ 21 ॥ ਜੁਨ - ੨੦੧੬ ॥ ਸਤਸਾਂਗ ਪ੍ਰਦੀਪ